

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Slöjdens betydelse i en skola för alla

Kvalitativa intervjuer av en lärare och åtta elever på en skola med extra mycket slöjd

Malin Wallström och Karolina Wijk

”Slöjd/LAU350”

Handledare: Petra Orrbeck

Examinator: Marléne Johansson

Rapportnummer: HT 05-2820-02

Förord

Denna uppsats är ett gemensamt arbete. Vi har i stort sätt inte gjort någonting var för sig utan har stött och blött allt från intervjuer till stafvel tillsammans.

Vi vill tacka läraren och eleverna på skolan vi besökte för att vi fick ta del av deras tankar samt vår handledare för fin stöttning och rådgivning.

Eftersom vi i samband med detta arbete båda är nyblivna mammor vill vi också tacka våra barn för att de har stått ut med oss och för att utan dem hade förmodligen inte detta samarbete blivit till!

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Titel: Slöjdens betydelse i en skola för alla
Författare: Malin Wallström & Karolina Wijk
Typ av arbete: Examensarbete 10 p
Handledare: Petra Orrbeck
Examinator: Marléne Johansson
Linje/program/ev. kurs: LAU 350
Antal sidor: 22
Datum: 051219
Rapport nr: HT05-2820-02

Nyckelord: slöjd, betydelse, processen, individualiserad undervisning, elever i behov av särskilt stöd.

Sammanfattning

Vårt syfte med denna undersökning var att motivera slöjdens betydelse genom att intervjua läraren och några av eleverna på en skola för elever av behov av särskilt stöd, där de har extra mycket slöjd.

I våra litteraturstudier fann vi att slöjdens betydelse har ändrats genom tiderna, från att ha varit produktcentrerad till att vara elevcentrerad. Idag talar många väl om slöjden men dess status är fortfarande låg. I undervisningen för elever i behov av särskilt stöd läggs numera fokus på individen och att alla skall få utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Slöjden är ett av de få ämnen som arbetar på liknande sätt.

Den skola vi har besökt är en skola för skolår 6-9 med ca tio elever som av olika skäl inte kan gå i den vanliga skolan. Undersökningen gjordes genom kvalitativa intervjuer av slöjdläraren och åtta stycken elever. Skolans profil är att de arbetar individualiserat med eleverna och att de har mer slöjd än den vanliga skolan. Med den individualiserade undervisningen och att läraren har mycket tid för varje elev, anser sig läraren nå alla elever. Han talar också om betydelsen av slöjden för eleverna, att de här på ett konkret sätt får slutföra ett arbete. Eleverna beskriver vad de handgripligen lär sig i slöjden och att det betyder mycket för dem att få arbeta med händerna.

Vi har sett att slöjden är ett uppskattat ämne som är betydelsefullt för eleverna men som tyvärr inte tas på så stort allvar av varken läraren eller eleverna. Kursplaner och läroplaner tar slöjden på stort allvar men detta är inget som når fram till eleverna på skolan, de verkar helt enkelt inte veta varför de har slöjd. På grund av detta fick vi tyvärr inte fram så djupa svar kring betydelsen av slöjd som vi var ute efter i våra intervjuer. I stället insåg vi hur svårt det är att arbeta processinriktat såsom kurs- och läroplaner föreskriver. Läraren på skolan verkar också ha svårt att bedöma elevernas utveckling när han sätter betyg. Detta är något vi tror är vanligt förekommande i skolslöjden. Slöjdläraren sätter betyg efter elevens skicklighet istället för elevens utveckling i skicklighet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	2
SAMMANFATTNING	3
BAKGRUND	5
SYFTE	6
FRÅGESTÄLLNINGAR	6
LITTERATURGENOMGÅNG	7
SLÖJDHISTORIK	7
SLÖJDENS BETYDELSE GENOM TIDERNÄ	7
SYNEN PÅ SLÖJDEN	8
VAD SKER I SLÖJDPROCESSEN?	9
UNDERVISNING FÖR ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD	9
EN SKOLA FÖR ALLA	12
SLÖJDEN SOM EXEMPEL PÅ INDIVIDUALISERAD UNDERVISNING	12
SAMMANFATTNING	13
METOD	14
URVAL	14
KVALITATIV OSTRUKTURERAD INTERVJU	14
ENSKILD INTERVJU	14
ETIK	15
BANDSPELARE	15
UNDER INTERVJUNS GÅNG	15
TANKAR EFTER INTERVJUN	16
SAMMANFATTNING	16
RESULTAT	17
SKOLAN	17
NÅS ALLA ELEVER?	18
BETYDELSEN FÖR ELEVERNA	19
MOTIVERA ÄMNET	19
BETYGSKRITERIER	19
VAD LÄR MAN SIG I SLÖJDEN?	21
VAD BETYDER SLÖJDEN?	21
SAMMANFATTNING	22
DISKUSSION	23
SLUTSATSER OCH FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	24
REFERENSER	26
METODBÖCKER	26
ALLMÄN LITTERATUR	26
ARTIKLAR	27
EXAMENSARBETEN	27
BILAGA 1	28
BILAGA 2	29
BILAGA 3	30

Bakgrund

Genom vår egen skolgång och under vår VFU (verksamhetsförlagd utbildning) i utbildningen till slöjdlärare har vi upplevt att slöjden har lägre status än de andra ämnena. Vi upplever att många inte riktigt vet varför man har slöjd i skolan idag, medan det för många är självklart att ämnena som till exempel svenska och matematik finns i skolan. Vi tror också att den allmänna uppfattningen bland andra lärare och föräldrar är att slöjden endast är till för att bevara vårt kulturarv samt att eleverna skall lära sig formgivning. Dessa aspekter står med i kursplanen för slöjd, men de är dock inte de enda. En annan allmänt uttalad uppfattning om slöjd, som vi upplever finns, är att den behövs i skolan som ett avbrott från de teoretiska studierna. Det vill säga att den ses som en extra rast. Men det vi vill belysa och som också står främst i kursplanen för slöjd är *betydelsen* av slöjd för *elevens* tilltro till sin *egen* förmåga, självuppfattning och allsidiga utveckling. Det vill säga de positiva egenskaper som slöjden utvecklar hos elever.

Slöjdämnet bidrar till elevernas allsidiga utveckling genom att öva upp deras skapande, manuella och kommunikativa förmåga.(...) Slöjd innebär manuellt och intellektuellt arbete i förening och utvecklar kreativitet, nyfikenhet, ansvarstagande, självständighet och förmåga att lösa problem. Detta kommer till uttryck i slöjdprocessen, som startar i en idé och resulterar i en färdig produkt. Slöjdarbete i textil, trä och metall syftar till att stärka elevens tilltro till den egna förmågan och utveckla kunskaper som ger en beredskap för att klara uppgifter i det dagliga livet. (Kursplanen för slöjd, 2000-07)

Vi är extra intresserade av hur man arbetar med slöjd och barn i behov av särskilt stöd då en av oss har läst specialpedagogik. Genom en kurskamrat hörde vi talas om en skola för elever i behov av särskilt stöd som har slöjd halva dagarna. Detta fångade vårt intresse eftersom det tyder på att någon mer anser att slöjden har stor betydelse.

I ett tidigare examensarbete inom samma institution avslutar Åke Törnqvist (1999) med:

Det finns en påfallande brist på dokumentation av aspekten slöjd och rörelsehinder. De som jag har träffat, både under den här studien och tidigare, hävdar bestämt att slöjden har positiva effekter på funktionshindrade elevers hela utveckling. Därför skulle jag önska att mer intresse visades för ämnet och att det skulle bedrivas forskning som kan ge de sakliga argument som behövs för att kunna hävda ämnets betydelse för de här eleverna i en många gånger kärv ekonomisk verklighet. (s. 22)

Med denna undersökning vill vi hävda slöjdens betydelse eftersom vi anser att den har alltför liten plats i skolan idag. Vi anser att slöjden har minst lika stor betydelse som alla andra ämnen i skolan idag och att det behövs mer skapande verksamhet i dagens skola. Många av elevernas skoluppgifter är reproducerande och resultatfixerade. Därför tycker vi att det är väldigt viktigt att slöjdlärare fokuserar sin undervisning och sina betygskriterier på hela slöjdprocessen. Slöjdprocessen är allt det som sker hos eleven från idé till färdig produkt.

I rollen som slöjdlärare vill vi känna oss säkra då vi skall motivera vårt ämne, men även då vi för allmänheten skall belysa slöjdens betydelse i skolan. Därmed vill vi se vad slöjden betyder på just denna skola och hur de arbetar. Om vi kan visa att slöjden har stor betydelse för elever i behov av särskilt stöd, kan vi även visa att slöjden har stor betydelse för alla elever eftersom vi anser att alla elever är i behov av stöd i olika grad.

Syfte

Vårt syfte med denna undersökning är att motivera slöjdens betydelse i skolan. Många ser endast de färdiga produkterna och inte processen, det vill säga att eleverna utvecklas genom sitt skapande. Därför vill vi belysa de kvalitéer slöjden kan medföra. Vi har valt att titta på en specifik skola för elever i behov av särskilt stöd som har mer slöjd än den vanliga skolan.

Frågeställningar

Vad betyder slöjden på skolan som vi besökt?

Stämmer lärarens och elevernas svar angående slöjdens mål överens med kursplanen?

Litteraturgenomgång

Slöjdhistorik

Vi börjar denna korta historiska bakgrund med att visa vad ordet slöjd egentligen betyder.

Ur: Svenska Akademiens ordbok:

Termen *slöjd* kommer från ett fornsvenskt ord *slögþ*, som står för slughet, flitighet, skicklighet, kunnighet och klokhet och av *slögher*, egenskapen att vara händig, flink, hantverksskicklig, konstfärdig, förfaren, skicklig, fyndig och påhittig. (Johansson, 2002, s. 2)

Allt sedan slöjdundervisning startade ca 1880 och fram till 1955 hade eleverna vanligen minst fyra timmar slöjd i veckan. Pojkarna hade träslöjd och om det fanns möjlighet metallslöjd i de äldre årskurserna, flickorna hade textilslöjd. Det var upp till kommunerna om de ville ha slöjd i skolan eller ej fram till 1955 då slöjden blev ett obligatoriskt ämne. Från 1955-1962 arbetade man efter en försökläroplan och den gav eleverna möjlighet till uppemot 13 timmar verkstadslänkande slöjd i veckan, men man hade vanligtvis fyra timmar i veckan. Från 1962 slopades realskolan och läroverken och man genomförde en enhetlig skola för alla elever. För slöjden innebar detta att man minskade antalet timmar till tre timmar i veckan. Metallslöjden infördes som en obligatorisk del och det hette nu trä- och metallslöjd. Med 1969 års läroplan erbjöds lika många slöjdtimmar för flickor och pojkar. I genomförandet av 1994 års läroplan anger man inte längre hur många timmar slöjd eleverna bör ha i varje årskurs utan enbart hur många timmar man skall ha under hela skoltiden. Detta medförde att slöjdtimmarna minskade ytterligare. (Svensson, 2000)

Slöjdens betydelse genom tiderna

Målet med slöjd i skolan var från början (under 1860- och 1870-talet) att flickor och pojkar skulle lära sig att hushålla, sy respektive snickra till hemmet för att klara av ekonomin. Nyttosyftet stod i centrum. Från 1880 till 1960 var sedan huvudsyftet att slöjdföremålen skulle bli så fina och funktionsdugliga som möjligt. Först därefter läggs tonvikten på elevens personliga utveckling. Denna figur har vi tagit från *Hundra år i skolslöjden* (2000):

Utvecklingsperiod	Inriktning	Mål	Kriterier
1860- > Filantropi	Nyttoproduktion	Hushållsekonomi, hälsa	Försörjningsförmåga
1880- 1920 Formell bildning	Praktiskt arbete, allmän händighet	Fostran till arbetsglädje och personlig utveckling	Självständighet, flit, noggrannhet
1920-30-talen Arbetsskolepedagogik	Elementära hantverkstekniker	Händighetsaktivering i praktiskt arbete	Funktion, puts och kvalitet
1940-50-talen Aktivitetspedagogik	Motsättning: serieslöjd – fritt skapande	Lika värde åt elevernas teoretiska och praktiska aktiviteter	Skönhet, funktion, tekniskt kunnande
1960-70-talen Skapande verksamhet	Personlighetsutveckling	Självförverkligande	Personligt uttryck
1980-talet Skolans inre arbete	Lika för alla, konsumentutbildning	Jämställdhet	Flickor och pojkar undervisas tillsammans
1990-talet Skola för bildning	Valfrihet	Individuell utveckling	Profilsolor

I *Svensk uppslagsbok* (1960) beskrivs slöjdundervisningens utveckling. Att den nutida slöjden har påverkats av den moderna pedagogiken som vill utveckla det enskilda barnets individualitet samt tillgodose dess behov av självständigt arbete och skapande verksamhet. Därför har den moderna slöjden alltmera förlorat sin yrkesbetonade prägel och tilldelats allmänt utvecklande karaktär. (s, 709)

I boken *Hundra år i skolslöjden* (2000) står det att redan på 1960-talet talade man om betydelsen av slöjd för elevens personliga utveckling och självförverkligande. Fokus sattes på en elevcentrerad undervisning. Detta stämmer väl överens med dagens mål för slöjdundervisningen där eleverna ges tillfälle att öva upp tilltro till den egna förmågan. Genom att både planera och genomföra arbete, från idé till framställning av färdiga produkter. Detta skall de få göra på ett sätt som motsvarar den egna utvecklingen. (s, 283)

Synen på slöjden

Slöjd och praktiskt arbete i skolan har länge hävdats med argument som att eleven behöver variation i sitt skolarbete.

Det kroppsliga arbetets betydelse ur uppfostringssynpunkt vid sidan om den intellektuella utbildningen har hävdats av de stora pedagogerna från Platon till Rousseau... (Svensk uppslagsbok, 1960, s. 709)

Man menar att elever behöver allsidig stimulans i skolan, för god utveckling. Tillsammans med teoretisk undervisning behöver eleverna praktisk verksamhet för att tillgodose alla sinnenas behov. Tyvärr har många slöjdlärare länge upplevt att slöjden haft lägre status än de teoretiska ämnena.

Redan år 1888 införde Göteborg som första plats i Sverige obligatorisk slöjdundervisning med utbildade lärare för pojkar... Allmänhetens ringaktning för praktiskt kunnande måste bekämpas och det praktiska arbetets likställighet i skolans strävan att ge en god allmänbildning är något att kämpa för, påpekade herr Berntsson. (Göteborgs-tidningen, 1960)

Marlene Johansson som har doktorerat i ämnet slöjd skriver i sin avhandling *Slöjdpraktik i skolan – hand tanke kommunikation och andra medierande redskap* (2002) att slöjdens roll i skolan inte har diskuterats offentligt på grund av att många elever alltid har tyckt om slöjden och att slöjdlärare därmed inte har behövt hävda sitt ämne. Hon skriver också att det idag finns en stor omedvetenhet om vad slöjdarbete är.

I boken *Hundra år i skolslöjden* skriver Bengt Svensson (2000) som utbildar slöjdlärare, att på grund av att slöjdundervisningen är så pass uppskattad utav eleverna behöver de inte vara så seriösa med sin planering. Han talar om vikten av att elever redan från tidiga skolår får delta i slöjdundervisning. Under dessa år brukar de vara mycket öppna för denna typ av aktivitet. Därför bör lärarna lägga ner mycket tid på att redan från början få den så meningsfull som möjligt. En viktig grund läggs här. Tyvärr kan man ofta ta för lätt på planeringen av slöjdundervisningen under dessa år. Eleverna är ju ändå alltid intresserade. (s. 300)

Han anser också att det är både glädjande och sorgligt att eleverna över lag älskar slöjdundervisningen, hur den än bedrivits. Detta både ställer och inte ställer oerhörda krav på läraren. Tyvärr kan undervisningen bedrivas på ganska olämpligt sätt, utan att eleverna reagerar, och läraren tror därmed att allt är i sin ordning. Att eleverna vanligtvis gillar

slöjdundervisningen är givetvis positivt för ämnet, eftersom elevernas intresse måste ses som en grundförutsättning för en meningsfull utveckling. (s. 307)

Vad sker i slöjdprocessen?

I slöjden får eleverna en chans att uttrycka sig. Deras personlighet avspeglas i det de gör. I boken *Hundra år i skolslöjden* (2000) står det beskrivet om hur en lärare kunde berätta om varje elev beroende på vad de skapat utan att ha träffat eleverna innan. En viss mognadsprocess kan också avspeglas i det eleverna gör och man kan se hur de uppfattar sin omgivning. Läraren hade låtit eleverna studera bilder av en båt och sedan låtit dem bygga den i trä. På detta sätt kunde han konstatera en utveckling över årskurserna, med undantag. I början bygger eleverna med kantiga former, men ju äldre de blir desto rundare former och mer detaljer får båten. (s. 219)

Specialpedagogerna Eriksson, Hansson och Sandström (1993) skriver i sin bok *Öppna sinnen med slöjd* att man i slöjden erbjuder eleverna konkreta arbetssituationer, sinnesupplevelser, den skapande processen och det färdiga resultatet. Genom denna kombination upplever eleverna tillfredsställelse och får också en strävan att gå vidare.

Nygren- Landgårds (2000) skriver i sin artikel *Slöjdundervisning och kreativitet* att processen kort kan förklaras som en kamp mellan att förnimma problem, lösa problem och utföra lösningen till problemet som sker i interaktion mellan den feedback som fås dels från jaget, dels från omvärlden. Objektet för den kreativa slöjdprocessen kan till en början vara enbart en tanke, en diffus idé, en intuition, en upplevelse av ett förändringsbehov eller en förnimmelse om ett ännu oidentifierat problem. Objektet ändrar sig ständigt eftersom det är utsatt för bearbetning och slöjdaren får därigenom ständigt nya problem i relation till objektet. Just dessa nya problem tvingar tanken vidare. Varje olöst problem motiverar slöjdaren till nya utvägar. (s.139-140)

Eriksson, Hansson och Sandström (1993) skriver i boken *Öppna sinnen med slöjd* om hur viktiga sinnesupplevelser är för elever i behov av särskilt stöd, för att utveckla tänkandet. Detta är något som kan överföras både till slöjden och alla elever. Då elever i behov av särskilt stöd har svårt för logiska resonemang och abstrakt tänkande, är upplevelserna genom sinnen en viktig möjlighet för att utvidga deras erfarenhetsvärld och ur denna bilda begrepp. Denna process är grunden för att utveckla tänkandet.

Cederblad (2000) skriver i artikeln *Kreativitet i slöjden* att i slöjdarbetet kan kreativa idéer bli färdiga produkter. Eleverna får sina idéer förverkligade och kan utvärdera om de håller vid närmare granskning. (s.134)

Undervisning för elever i behov av särskilt stöd

Under flera år har man i skolan särskiljt de elever som i olika bemärkelser inte uppfyllt skolans krav. De elever som den vanliga läraren inte klarat av har skickats iväg till specialläraren/pedagogen. Man har ansett att problemen främst ligger hos eleven och att han eller hon endast kan få stöttning i särskild undervisning. Detta synsätt har dock börjat förändras. Nu ställs det istället krav på skolan att klara av att undervisa alla elever i den vanliga klassen. Under 1970-talet började ett nytt relativt handikappbegrepp att få genomslag som ersättning för det absoluta. Handikapp ansågs uppstå i mötet mellan omgivningen och

individuen och dess förutsättningar. Med ett sådant synsätt blev det naturligt att i första hand ställa krav på omgivningens anpassning av miljön. SIA-utredningen förespråkade generella åtgärder i skolan istället för individuella specifika. Istället för *elever i skolsvårigheter* talade SIA-utredningen om en skola med undervisningssvårigheter. SIA-utredningen var en utredning om skolans inre arbete som gjordes i mitten av 1970-talet. (Skolverket, 1998, s. 16)

I regeringens proposition 1988/89:4 *Skolans ledning och styrning*, formulerades visionen om en ny specialläroroll mer i linje med en konsultmodell. Detta är också både målet och verkligheten på många skolor idag. Specialpedagogen skall nu stötta läraren så att elever i behov av särskilt stöd inte ska behöva särskiljas från sin klass. Fokus läggs på att förändra arbetssätten i den vanliga klassen samt att göra undervisningen mer individualiserad.

Med det synsätt som lanserades av SIA och som i många stycken fortfarande är giltigt, finns en strävan att utsträcka normalitetsbegreppet till att gälla så gott som alla barn. När specialläraren/pedagogen används som konsult läggs betoningen på att stödja eleverna inom den vanliga elevgruppens ramar och på en individualisering och variation av arbetssätten, något som kommer alla elever till del. (Skolverket, 1998, s. 17)

Med en individualiserad undervisning väntas man nå fler elever och att alla elever, inte bara de som är i behov av särskilt stöd, ska kunna utvecklas och lära sig utifrån sina egna förutsättningar och behov. Detta är något som Sverige under Salamancakongressen 1996 skrivit under på.

Förvärvandet av kunskaper är inte bara en fråga om formella och teoretiska redogörelser. Undervisningens innehåll bör riktas in mot högt ställda normer och mot individens behov i syfte att sätta honom eller henne i stånd att till fullo delta i utvecklingsarbetet. Undervisningsmetoderna bör ha samband med elevernas egna erfarenheter och praktiska angelägenheter för att de skall kunna motiveras bättre. (Salamancadeklarationen, 1996, s. 24)

Detta står klart och tydligt i *Läroplanen* (1994) att hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. (s. 6)

Vi vill också visa följande punkter i *Läroplanen* som vi anser trycker på att undervisningen skall fokusera på den individuella eleven.

Läroplanen

2.2 KUNSKAPER

Skolan skall bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra en grund för undervisningen. Lärarna skall sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i olika former.

Måla att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- ...

- lär sig utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- ...
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att
 - formulera och pröva antaganden och lösa problem,
 - reflektera över erfarenheter och
 - kritisktgranska och värdera påstående och förhållanden och
 - ...

(Lpo 94, s. 11-12)

Riktlinjer

Läraren skall

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande,
- stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan,
- ge utrymme för elevens förmåga att själv skapa och använda olika uttrycksmedel,
- stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter,
- samverkan med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven
 - utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,
 - upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt,
 - får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling,
 - successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar,
 - får möjligheter till ämnes fördjupning, överblick och sammanhang och
 - får möjlighet att arbeta ämnesövergripande.

(Lpo 94, s. 14-15)

2.3 ELEVERNAS ANSVAR OCH INFLYTANDE

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan och
- ...

(Lpo 94, s. 15)

Riktlinjer

Läraren skall

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön, och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll, samt att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad,
- ...

(Lpo 94, s. 15)

Läroplanen betonar vikten av att eleverna skall utvecklas som personer utifrån sina egna förmågor. De skall våga lita på sin egen förmåga och kunna ta ansvar för sina handlingar och sin utbildning.

En skola för alla

Sedan 25 år tillbaka har begreppet ”En skola för alla” funnits som politisk intention i Sverige. Detta begrepp lanserades i samband med införandet av 1980 års läroplan för grundskolan. En skola för alla är en utmaning och målsättning för skolan och dess personal att skapa förutsättningar för alla barn att inom ramen för grundskolan få en meningsfull skolgång. Senare, i slutet av 1980-talet myntades även begreppet inklusion. Det innebär att krav ställs på skolan, utbildningsväsendet och samhället i stort att ständigt aktivt anpassa verksamheten så att alla elever får möjlighet att känna gemenskap, delaktighet och meningsfullhet i skolan så att ingen exkluderas ur det gemensamma och gemensamhets-skapande. (Skolverket 1998)

Att särskilja elever hamnar nu under begreppet differentiering. Det innebär att man finner olika undervisningsmöjligheter för olika elever, utan att eleven ska känna sig stämplad eller utdömd. Här kan man ordna mindre grupper eller klasser för de elever som behöver det, men då endast för en avgränsad tid, för att ha som målsättning att eleverna sedan ska tillbaka till sin klass eller exempelvis kunna börja på vanligt gymnasium och inte exkluderas ur samhället.

En skola för alla ska alltså innebära en skola där undervisningen är anpassad efter individen och inom gemenskapen. Alla skall undervisas utifrån sina egna förutsättningar och behov utan att för den skull behöva avskiljas från gruppen och gemenskapen. (Skolverket 1998) Ofta anses att ett hinder för att på allvar kunna skapa en skola för alla, är betygen och uppnåendemålen. Man har på förhand satt en mall och en gräns för vad den ”normala” eleven bör lära sig i skolan. Bengt Persson som är professor i specialpedagogik menar att man inte kan förvänta sig att alla barn är lika och kan lära sig samma saker på samma tid. Han anser också att man med kursplanens uppnåendemål snarare bedömer elevernas förutsättningar och inte deras faktiska prestationer i arbetsinsats. Måttstocken utgörs av de andra elevernas prestationer. Ofta relateras de förväntade prestationerna till betyg eller prov, vilket exempelvis medför att det inte räcker för eleven att prestera optimalt utifrån sina förutsättningar. (Persson, 2001, s. 95)

Slöjden som exempel på individualiserad undervisning

Om man tittar på kursplanen i slöjd ser man tydligt att slöjden är ett ämne där man kan arbeta väldigt individualiserat. Svensson (2000) citerar Thomas Kroksmark som är professor i pedagogik, menar till och med att slöjden ligger före många andra ämnen när det gäller att arbeta elevinriktat. Han tycker att slöjdamnet kan visa att det följt med i tiden och anpassat ämnet i högre grad än många andra av skolans ämnen. Ett annat försprång som dessa ämnen har är att eleverna är med från idé till färdig produkt. Eleverna arbetar utifrån sina egna förutsättningar. De jobbar och känner stor tillfredsställelse i arbetet. Det gör att deras arbeten hela tiden blir bättre, utifrån sina egna förutsättningar. (s. 318)

I slöjden ägnar sig eleverna åt skapande arbete utifrån egna erfarenheter och intressen. Om undervisningen är elevcentrerad och bygger på slöjdprocessen, så som det står i kursplanen, får eleven medvetet arbeta utifrån egna förutsättningar och behov men också reflektera och bedöma sin egen arbetsinsats. I skriften *Teoretisk, praktiskt eller som i slöjden* (2003) finns slöjdens strävansmål lite förenklat. Vi har valt några av de mål som vi anser visar att man arbetar individualiserat i slöjden:

- 1. Personliga kvalitéer och egenskaper**
 - Bygga upp självkänsla och lust
 - Utveckla kreativ och konstruktiv förmåga
 - Träna förmåga att reflektera, bedöma och ta ställning.

- 2. Arbetssätt och metoder**
 - ...
 - Skapande arbete utifrån egna erfarenheter och intressen i slöjdens material.
 - Självständigt och konstruktivt lösa problem.

- 4. Elevinflytande och eget ansvar**
 - Få utgå från egna erfarenheter och intressen
 - Utveckla förmågan att ta eget ansvar för sitt lärande.

- 5. Handlingsberedskap**
 - Bygga upp en handlingsberedskap för det dagliga livets behov.
 - Befästa och överföra kunskaper, att tillägna sig nya kunskaper.
 - Planera och genomföra utifrån gällande förutsättningar.

(Teoretiskt, praktiskt eller som i SLÖJDEN?, 2003)

Nygren - Landgårds (2000) menar att en slöjdprocess även inom slöjdundervisning är en kreativ process som då fostrar till kreativt tänkande och handlande. Detta beror dock på huruvida läraren lyckas hålla undervisningen elevcentrerad, ej lärar- eller produktcentrerad. (s. 151)

Sammanfattning

Slöjdundervisningen startade 1880 och 1969 erbjöds lika många timmar slöjdundervisning för flickor och pojkar. Sedan starten har slöjdtimmarna minskat i skolan. Slöjdens mål har också ändrats genom tiderna, från att ha varit produktcentrerade till att vara elevcentrerade. Idag talar många väl om slöjden men dess status är fortfarande låg. I undervisningen för elever i behov av särskilt stöd läggs numera fokus på individen och att alla skall få utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Slöjden är ett av de få ämnen där det finns tydliga mål för och möjligheter att arbeta på ett individinriktat sätt.

Metod

Urval

Vi har valt att utföra intervjuer på en skola där eleverna har mer slöjd än i den vanliga skolan, då vi ansåg att vi kan få en nyanserad bild av slöjdens betydelse. Det är en skola som överlag arbetar individualiserat med eleverna och vi vill undersöka hur detta ter sig i just slöjden. Vi vill beskriva skolan för att ge en rättvis bild av intervjuresultaten. I intervjuerna skildrar vi betydelsen av slöjd ur både lärar- och elevperspektiv. Vi ställer olika frågor till slöjdläraren (se bilaga 1), sex av eleverna som går på skolan (se bilaga 2) samt två elever som har slutat på skolan och nu går på gymnasiet (se bilaga 3). I mån av tid har vi valt att begränsa oss till just denna skolan, och där finns bara en slöjdlärare. Vi intervjuade alla för tidpunkten tillgängliga elever. Vi gjorde också intervjuer på elever som slutat skolan för att de genom åren förhoppningsvis fått perspektiv på slöjden.

Kvalitativ ostrukturerad intervju

För att få förståelse och mening för slöjdens betydelse på just denna skola och för att de som vi intervjuar skall få möjlighet att ta upp allt som de har på hjärtat har vi valt att utföra kvalitativa och ostrukturerade intervjuer.

Intervjuer, speciellt kvalitativa, ger information som gör det möjligt att förstå elevens/barnets attityder, förkunskaper, värderingar och intressen, resp. lärares syn på undervisning, förhållningssätt, målsättningar och planering. Kort sagt, intervjun ger, rätt använd, kunskap som är direkt översättbar till läraryrket. (Johansson & Svedner, 1996)

Inför intervjun skrev vi ner vilka områden och huvudfrågor som vi ville att intervjun skulle innehålla. Sedan valde vi att ställa frågorna i den ordning situationen inbjöd till samt att ställa mycket följdfrågor för att få personen att berätta mer.

Man formulerar sig t.ex. efter den intervjuades språkbruk, man tar frågorna i den ordning de passar och den intervjuade får gärna styra ordningsföljden, följdfrågor formuleras beroende av tidigare svar. (Trost, 1997)

Enskild intervju

I intervjuerna med eleverna valde vi att inte göra detta i grupp eftersom de tystlåtna då inte kommer till tals (Stukát, 2005). Det kan också leda till att svaren blir färgade av grupptryck.

En gruppprocess kan lätt leda till synpunkter och beteende som egentligen ingen av de enskilda medlemmarna eller deltagarna sympatiserar med, de kan till och med alla var för sig ta avstånd från dem – men i gruppen haussas stämningen lätt upp. (Trost, 1997)

Nackdelen med att vi valt att intervjua enskilt är att vi inte får tillgång till grupprocessen som innebär, om rätt ledda av intervjuaren, att deltagarna får chansen att bygga vidare på varandras idéer och uppslag. Det som också kan vara negativt med att intervjua enskilt är att den intervjuade kan känna sig utsatt och i underläge, särskilt då vi är två som intervjuar. (Stukát, 2005)

Etik

I vår text kommer vi inte namnge skolan eftersom det går så få elever där och för att skydda deras identitet. Detta talade vi också om för läraren innan vi startade intervjun. Vi nämnde också för både läraren och eleverna att det bara är vi som kommer lyssna av det inspelade bandet för att skriva av intervjun. Innan vi gjorde intervjuerna frågade vi läraren om tillstånd från elevernas föräldrar men han ansåg att det inte behövdes.

Bandspelare

Eftersom vi är ovana intervjuare ville spela in intervjun. Detta för att inte missa viktig information och för att inte vara för instyrda på frågor och svar. Vi ville att det skulle vara ett behagligt samtal mellan oss och den intervjuade. Men även för att inte tappa fokus på den som intervjuas. Det görs lätt om man antecknar under intervjuens gång. En fördel med inspelningen är att vi kan lyssna till våra egna misstag som vi har sagt under intervjuens gång och göra en bättre intervju nästa gång.

En nackdel med att spela in är att det tar väldigt lång tid att bearbeta materialet efteråt. Det kan också vara besvärligt att spola fram och tillbaka för att leta rätt på en detalj. Samtidigt som man har den sparad och kan citera exakt vad den intervjuade har sagt. En annan nackdel med att använda bandspelare är att den intervjuade kan bli hämmad.

För att den intervjuade inte skulle bli störd av de rörliga delarna på bandspelarna eller den röda lampan som lyser och visar att man spelar in vände vi bort bandspelaren så att den intervjuade bara såg baksidan av bandspelaren. Den utav oss som satt och iakttog satt också och kollade så att bandet hela tiden rörde sig och att inte batteriet hade tagit slut.

Under intervjuens gång

Vid intervjutillfällena valde vi att vara med båda två, för att vi båda är ovana intervjuare och för att inte missa något viktigt under intervjun och för förståelse när vi sedan skulle bearbeta materialet. Men för att den som vi intervjuade inte skulle känna sig underlägsen var det en av oss som höll i intervjun medan den andra höll sig i bakgrunden och antecknade och kontrollerade att alla områden vi skrivit upp blev behandlade. Om någon huvudfråga hade missats tog den som fanns i bakgrunden upp den sist i intervjun. Efter intervjun talade den som höll sig i bakgrunden om i fall den som intervjuade hade några ovanor som störde eller om man till exempel hade ställt ledande frågor. Vi turades om med att vara den som utförde själva intervjun.

Under intervjun fick vi också tänka på att tillåta tystnad och låta den intervjuade få utrymme att tänka och sedan svara. Vi tänkte också på att inte ställa ledande frågor eller påståenden och att vi heller inte ställde frågor om känslor. Det var också ett medvetet val att själva komma till skolan för att det skulle vara en trygg miljö för de intervjuade, där satt vi i ett lugnt och skönt rum. Frågorna vi ställde var öppna för att läraren och eleverna skulle ha chans att svara med vida svar.

Tankar efter intervjun

Vi upplevde att eleverna ibland stördes av tystnaden när vi gav dem utrymme för att ge utförligare svar på en fråga. Det som vi kunde tänkt på var att i början av intervjun tala om för eleverna att vi har gott om tid och att de kan fundera innan de svarar. När vi intervjuade läraren antecknade en utav oss under hela intervjun, eftersom han var trygg i sig själv och att han inte stördes av detta. Medan när vi intervjuade eleverna gjorde vi inga anteckningar under intervjuens gång eftersom det kan hämma den intervjuade.

Djupast svar fick vi från läraren som talade väldigt ohämmat med oss. Tyvärr gav de flesta av eleverna gav oss ganska korta svar, därför övervägde vi att ändra våra frågor men kom fram till att de nog inte skulle svara mer ingående ändå. Vi insåg senare att vi kunde ha gjort intervjuerna mer personliga genom att inleda intervjun med att be eleven berätta om sig själv. Vi kunde även ha visat mer intresse för deras svar och haft fler följdfrågor. Elevernas korta svar kan också bero på deras ålder eftersom vi upptäckte att de äldre eleverna gav oss utförligare svar.

Sammanfattning

Eftersom det går så få elever på denna skola skriver vi inte namnet på skolan. Vi valde att göra kvalitativa ostrukturerade intervjuer för att vi ville ge den intervjuade utrymme att säga allt vad den hade på hjärtat. Intervjuerna gjordes med en person i taget för att vi inte ville att svaren skulle påverkas av gruppsyck. För att vi inte skulle tappa fokus på den vi intervjuade valde vi att spela in vår intervju. Vi var också med båda två för att stötta varandra. Det var lättare att utföra en kvalitativ intervju med läraren som gav oss utförligare svar än eleverna.

Resultat

Följande information om skolan har vi fått via intervjun med läraren samt via olika dokument och skolans hemsida. Intervjuerna som sedan följer i detta avsnitt finns i bilaga 1, 2 och 3.

Skolan

Vi har besökt en kommunal 6-9 skola för elever som av någon anledning inte kan gå i den vanliga skolan. Men det är ingen särskola. Skolans profilerar sig genom att eleverna har slöjd stora delar av tiden. Skolan har max tio elever där de just nu endast är pojkar och fyra personal varav tre lärare och en kurator. Slöjdläraren som vi intervjuat är manlig och har arbetat på denna skolan i cirka 20 år.

Skolans strävansmål är:

- Att elever med riskzonsbeteende t ex skolk, mobbing, utåtagerande och koncentrationssvarigheter skall få grundskolekompetens.
- Att eleven är i centrum och utvecklas till en hel och harmonisk människa.
- Att vi arbetar utifrån en helhetssyn.
- Att eleven utvecklar nyfikenhet och lust att lära och som följd kunna inhämta minst baskunskaper.
- Att eleven lär sig göra positiva val och att genom en positiv livssyn vågar ta ansvar för sitt eget liv.
- Att eleven får möjlighet att utveckla sin individuella särart för att därmed kunna göra realistiska yrkesval.
- Att eleven införlivas i samhällets normsystem och att eventuellt destruktivt beteende bryts.
- Att eleven utvecklar empati, tolerans, och lär sig ta ansvar i grupp.
- Att eleven vågar aktivt ta del i samhället.

Skolan startades 1962 av en slöjdare vid namn Oskar. Han värnade om killarna och tjejerna i riskzonen och ville locka dem till skolan genom att de skulle få slöjda. Efterhand förde man in andra ämnen och teorilärare. Den slöjd som eleverna har kallas på skolan för *snickeri*.

Eleverna kan börja på denna skola när som helst under året i mån av plats. I regel går de sedan till slutet av nian. Just nu är det mest elever från närområdet som går på skolan.

När eleverna börjar på skolan har de en provperiod på fem veckor. Man poängterar att skolan är frivillig och att när eleverna har valt att gå här skall de också vara med på allt som skolan innefattar. Det vill säga frukost, lunch, lektioner, läger med mera.

Skolan har policyn att arbeta förutsättningslöst med eleverna. Det vill säga att det inte läggs någon fokus på medicinering eller diagnoser vilket lärarna anser vara en färskvara. De arbetar även med fysisk gränssättning för de utåtagerande eleverna, vilket innebär att man ibland måste hålla någon elev för att lugna och visa att det är den vuxne som bestämmer.

De arbetar med inriktning mot gymnasiet. Redan från början talar man med eleverna om deras framtidsvisioner och försöker motivera till vidare utbildning och yrkesval. Kuratorn som arbetar på skolan fungerar även som syokonsulent. Om betygen inte räcker för eleverna att komma in på det program de sökt, försöker skolan trycka på för särskild plats. Flera av dem väljer sedan att gå byggprogrammet och många arbetar sedan som hantverkare eller målare.

De som inte har tillräckliga betyg för att komma in på gymnasiet kan välja Vinga gymnasiet i ett eller två år där man läser in skolår nio.

Eleverna har snickeri ca fem timmar per vecka. När de börjar på skolan får eleverna en till ett par obligatoriska moment, att till exempel göra ett litet skåp för att komma igång och för att läraren ska kunna se vilka förkunskaper varje elev har i slöjd, sedan får de arbeta efter egna idéer. Innan de börjar med sina projekt måste de göra en ritning över dem. Varje elev har en pärm där projekten dokumenteras och betygssätts av läraren. Det är ingen styrd slöjd men det finns mallar för de elever som behöver detta.

Enligt läraren vill eleverna gärna vara i slöjdsalen även utöver slöjdtimmarna, men han håller hårt på tiderna och låser salen när det inte är lektion. Eleverna är i stort sett självgående. Läraren riktar in sig på individualiserad undervisning eftersom eleverna befinner sig i olika årskurser och på olika nivå. Läraren tycker det är viktigt att eleverna får prova sig fram och göra misstag, bara det inte går för stora mängder material eller kostar för mycket.

Nås alla elever?

Vi frågade läraren om han känner att han når alla elever i slöjden. Det tycker han att han gör. Han menar att eleverna gör allt ifrån väldigt enkla saker till mer avancerade, beroende på deras förutsättningar. Eftersom läraren har få elever har han också möjlighet att hjälpa de elever som behöver mer stöttning än de andra. Han berättar till exempel om en kille som har stora motoriska svårigheter och som i den "vanliga" skolan inte hade fått ut så mycket av slöjden, eftersom han inte hade klarat av att göra så mycket på egen hand.

Så kunde han liksom ändå producera grejer med jättemycket hjälp ifrån mig.
(Läraren)

Läraren anser att eleverna har svårt att ta in kunskap genom böcker. Därför visar han konkret hur man kan göra, exempelvis testar och ser vad som håller bäst, en limfog eller om man spikar ihop två plankor. De lär sig även genom att se vad andra gör och genom att pröva själva. Läraren använder uttrycket "learning by doing" som myntades av Dewey.

Vi ser även i intervjun med eleverna att läraren har gott om tid att hjälpa dem.

*Vi brukar göra en del tillsammans just med båten och med de andra väldigt avancerade sakerna. Men sedan är det saker som jag gör själv också. (...)
Från smörknivar till små bord och sådana saker. (Elev 1)*

*Först så jobbar jag med den och läraren hjälper till också typ, när jag är klar.
Men jag klarar mig i slöjden för han har hjälpt mig mycket och så. (Elev 3)*

Dessa svar tycker vi visar att undervisningen är individualiserad. Läraren når alla elever på deras nivå.

Betydelsen för eleverna

När vi frågar läraren vad han tror att slöjden har för betydelse för eleverna börjar han beskriva att eleverna inte är vana att slutföra arbeten i något av skolans ämnen, men i slöjden blir det mer konkret eftersom de får ett färdigt föremål som de kan ta med sig hem. Han talar också om att elever som själva inte har vetat om sin kapacitet kan i slöjden få stärkt självförtroende.

Nä, kanske inte de själva eller någon vuxen i skolvärlden har sett att de har talang, och det är jätte positivt. Om man kan säga det att all positiv förstärkning, som de inte är vana vid, så växer de på va. (Läraren)

Läraren anser att slöjden betyder mycket för elevernas självförtroende, vilket vissa elever också är medvetna om. Så här svarade några elever när vi frågade om vad de lär sig i snickeriet.

... man kan göra saker själv, man kan mäta ut vinklar, man kan bygga saker helt själv utan att behöva hjälp av någon annan då... (Elev 1)

... Att koncentrera mig. (Elev 5)

Självförtroendet kom också på tal när vi frågade vad slöjden betyder för dem.

... Det är nästan avslappnande med snickeriet har jag känt. Det känns skönt att stå och putsa på några saker och göra det fint känns bra. Se att man har gjort något. (Elev 1)

Att själv uppleva ”att man har gjort något” stärker ens självförtroende.

Motivera ämnet

Vi frågade läraren om han tycker att han har behövt motivera ämnet slöjd. Han svarade att han anser att slöjden fortfarande har låg status, på grund av att ”den gamla synen på slöjden” lever kvar hos människor som inte är slöjdlärare. Med ”den gamla synen” menar han att slöjden då innebar att tälja kåsor, sticka vantar och stoppa strumpor för hushållets skull.

Han tycker att ämnet är svårt att motivera ibland även fast han är övertygad om slöjdens betydelse. Då talar han om slöjdens betydelse för hjärnans utveckling och den motoriska färdigheten men även att man lättare kan tillgodogöra sig teoriämnen om det varvas med praktiskt och estetiskt arbete. Han anser också att man blir ”handikappad” om man blir för teoretisk inriktad och får svårt att se sammanhang.

Betygskriterier

Vi frågade även läraren vad han väger in när han sätter betygen.

Det jag kan få in då när jag tänker så att jag vill bedöma de eller sätta någon form utav värdering på saker(...) motivera dem att inte ha bråttom(...) lacka den här saken två gånger till. För då kommer den hålla bättre och den blir

*snyggare och du kan få ett högre betyg. Jag ser det som ett tålmodss...
inläring. (Läraren)*

Här ser vi att läraren både värderar elevens insats och den färdiga produkten. Han lägger också stor vikt vid att eleverna inte ska ha för bråttom när de gör sina alster.

Att läraren tycker att det är viktigt att inte ha för bråttom samt att den färdiga produkten blir fin ser vi också i elevernas svar. Så här svarade två elever på frågan om de visste vad läraren anser är viktigt när han sätter betyg.

*...hur noga man har varit med detaljerna och sådana saker. Om man har satt
pluggar och slipat ner dom ordentligt så att de inte syns och sådana saker.
(...) Om man har tagit god tid på sig och inte stressat. (Elev 1)*

*För det första så tänker jag på grejen som jag har gjort och ser om det är
snyggt lackat och om jag tog hem den färdig eller var den halvfärdig...
(Elev 3)*

Läraren nämner också att det är viktigare med kvalitet i stället för kvantitet, att det är viktigt med en ritning och att eleverna lär sig tänka långsiktigt. Han tar även upp hur pass självständigt eleven kan genomföra sin slöjdprocess, från att fundera själv, göra skiss, mäta och uppskatta storlek på det tilltänkta föremålet.

Eleverna är medvetna om att självständighet vägs in i bedömningen.

*... Han tänker mest på beteende och sådant också. Hur mycket vi frågar och
så också. (Elev 3)*

Läraren tar även upp hur pass skickliga eleverna har varit under arbetets gång. Han kallar det för att han har en estetisk värdering på utförandet och hur eleverna rent tekniskt och självständigt har fått ihop en produkt. Så här säger elever om detta:

*... om det är bra eller inte bra. Om jag har lyssnat på honom och sådant.
(Elev 5)*

... ju finare man gör, desto bättre betyg får man ju! (Elev 6)

Läraren nämnde inte något om vad och hur mycket eleverna lär sig under arbetets gång, det vill säga själva slöjdprocessen, men eleverna som hade gått ur skolan tog upp detta.

*Man uppgraderas varje år tror jag. Ju mer man kan från hur man börjar och
hur man slutar hur man ja hur långt upp i nivå om man säger så. Hur bättre
och mer koncentrerad och hur aktiv i det man gjorde. (Elev 7)*

*Hur pass bra man jobbar och lyder och följer reglerna kanske. Hur mycket
man har lagt arbete och gjort det bra. (Elev 8)*

I elevernas svar kan vi se att de tycker att det är väldigt viktigt med den färdiga produkten. Läraren beskriver att följande elev har stark produktfixering hemifrån och det gör honom väldigt begränsad i snickeriet.

... Jag kan inte göra så mycket, min brorsa har gått i den här skolan så det finns ingenting för mig att göra nästan längre. (Elev 2)

Vad lär man sig i slöjden?

När vi frågade eleverna vad de lär sig i snickeriet som de kommer att ha nytta av senare i livet, talade de främst om vad de handgripligen lär sig i slöjden.

Slipa, lacka, ja allt som man behöver. (Elev 2)

Hur man spikar och hur man gör först och främst när man har liksom sågat två plankor och. Mycket grejer har jag lärt mig som jag kommer ha användning av när jag blir större. Att det inte är bra att spika på plankor istället är det bättre att bara skruva igenom dom och inte slösa med mycket material liksom. (Elev 3)

Grundprinciperna, det som är bra att kunna typ. (Elev 6)

Till de elever som gått ur skolan frågade vi vad de tyckte att de hade lärt sig i slöjden.

Massa olika grejer, lärde mig och måla bättre faktiskt. Mäta ut grejer, ja mäta mycket och hur man skulle mäta, jag lärde mig massa olika grejer, jag kommer inte ihåg så mycket just nu. (Elev 7)

Ja, jobba med händerna mycket. Och hur man ska hålla händerna borta. Jag höll på och borra mig i fingret. Jag lärde mig maskinerna. (Elev 8)

Ingen av eleverna nämnde här något om vad slöjden har gett som kommer att vara betydande för dem som personer i framtiden.

Vad betyder slöjden?

Lite djupare svar fick vi när vi ställde den här frågan: Vad betyder slöjden för dig?

Det är faktiskt något kul för mig, det är det bästa. Jag tycker det är roligt typ här i skolan av allt annat och det betyder faktiskt väldigt mycket för mig. Liksom, kul, läraren schysst och allt möjligt. Han pratar med oss mycket typ. Det är nog mest det som betyder för mig. (Elev 3)

Jag tycker det är bra att det är mycket slöjd här. (Elev 4)

Det bästa här (...) Jag vet inte, men det är roligt i slöjdsalen och så slipper man teorilektionerna. (Elev 5)

Jag tycker att det är skoj och så men man får inte riktigt göra allting man vill. Men det är ändå kul liksom. Det är ju roligare än teori, än riktiga lektioner. För att jag gillar inte att sitta med matte och sådant. Jag vill ju göra något som blir snyggt liksom. (Elev 6)

Ja, mycket. Jag har alltid gillat och hållit på och snickra och sådant. Det betyder mycket. (Elev 7)

Ja, det var det bästa stället på skolan. Jag gillade slöjden väldigt mycket och jobba där. (Elev 8)

Ja, det har varit mycket och jag gillar att jobba mycket med händer och praktiskt och det har varit väldigt... väldigt bra och kunna jobba med det. Det har varit väldigt roligt. (Elev 8)

I elevernas svar kan vi se att snickeriet är en plats där de får arbeta praktiskt som omväxling från teorilektioner. Att få arbeta med händerna betyder mycket för dem. Det är främst eleverna som gått ut skolan och fått lite perspektiv på slöjden som talar om den som något som har stärkt dem som personer.

Sammanfattning

Den skola vi har besökt är en skola för skolår 6-9 med ca tio elever som av olika skäl inte kan gå i den vanliga skolan. Skolans profilerar sig genom att de arbetar individualiserat med eleverna och att de har mer slöjd än man har i den vanliga skolan. Med den individualiserade undervisningen och genom att läraren har mycket tid för varje elev, anser sig läraren nå alla elever. Han talar också om betydelsen av slöjden för eleverna, att de här på ett konkret sätt får slutföra ett arbete. I lärarens betygsriterier vägs elevens tålamod och självständighet in liksom kvalitet och en estetisk värdering av den färdiga produkten. Eleverna beskriver vad de handgripligen lär sig i slöjden och att det betyder mycket för dem att få arbeta med händerna.

Diskussion

Vårt syfte med denna undersökning var att motivera slöjdens betydelse genom att intervjua läraren och några av eleverna på en specifik skola där de har extra mycket slöjd. I litteraturavsnittet fann vi att slöjdens betydelse har ändrats genom tiderna, från att ha varit produktcentrerad till att bli elevcentrerad. I undervisning för elever i behov av särskilt stöd läggs också numera mest fokus på elevens individuella utveckling. Vi kan se att den skolan vi besökt arbetar i enighet med den politiska intentionen ”En skola för alla”. De arbetar individuellt med eleverna och med utgångspunkt från deras egna förutsättningar och framtidsvisioner och motiverar samtidigt till vidare utbildning och yrkesval.

Tyvärr är det vanligt att man i slöjden fortfarande tar fasta på produkten och inte på processen i sig. I intervjuerna med läraren och eleverna framgick att lärarens betygskriterier främst baserades på hur väl eleven hade utfört ett arbete samt hur fint resultatet blev. I svaren framgår att det på denna skolan är viktigt med produkten. Både läraren och eleverna talade flera gånger om hur viktigt det var att lacka många gånger för ett fint resultat. Någon elev nämnde också att ju finare man gör desto bättre betyg får man. Det talades inte om elevernas personliga utveckling eller vad de hade lärt sig under arbetets gång. Betygskriterierna handlade mest om hur skicklig eleven var och hur snyggt och prydligt det blev. Det verkade vara svårt att arbeta processinriktat även på en skola som målmedvetet arbetar individualiserat med eleverna.

Gamla traditioner lever vidare och det är svårt att bryta detta mönster. Även på slöjdläroplanen upplever vi att det är svårt att komma ur produktfixeringen, trots att det så intensivt arbetas med processen genom dokumentation och utvärdering.

Vi inser att det kommer att bli svårt att ta fasta på processen när vi kommer ut och arbetar som slöjdlärare, eftersom både elever och föräldrar ser den färdiga produkten och inte arbetet som ligger bakom. Den färdiga produkten säger inget om elevens förkunskaper eller vad eleven har lärt sig under processen gång. Elever jämför sig med varandra, men när de ser varandras arbete kan de inte veta hur mycket den andre eleven har lärt sig eller vad den har med sig i ryggsäcken.

Som vi i litteraturdelen tog upp utgörs måttstocken i skolan oftast av andra elevers prestationer. Enligt läroplanen skall eleven jämföras med sina egna förutsättningar och prestationer och inte andras. Trots detta finns prov och betyg, där eleverna jämförs med varandra.

Kursplanen i slöjd är också inriktad på att eleverna skall utgå från sig själva och göra egen designade saker men enligt läraren på skolan vi besökte har eleverna väldigt svårt att utgå från sig själva och kopierar lätt av en sak som redan finns. För att få igång arbetet får oftast alla elever en obligatorisk uppgift i början av terminen, detta är väldigt praktiskt för läraren men kan bli fel för eleverna. De lär sig att kopiera och har sedan svårt att släppa detta sätt att arbeta.

I en utav intervjuerna var det en elev som var väldigt hämmad över vad han skulle tillverka i slöjden eftersom hans bror och pappa hade gått på skolan och gjort mycket saker med fint resultat. Han såg bara till vad de hade gjort och hade ”krav” på sig hemifrån att han skulle uppnå samma resultat som sin bror och pappa. Läraren ansåg att det var väldigt svårt att få honom motiverad.

Att slöjden fortfarande har låg status kan kanske bero på att de flesta slöjdlärare inte genomför så seriös planering av sin undervisning. Kanske upplever slöjdlärarna själva inte slöjden som lika viktig som de andra ämnena.

Läraren vi intervjuade tillhör den äldre generationen slöjdlärare. Han ansåg att det var svårt att motivera sitt ämne även om han själv är övertygad om slöjden betydelse i skolan. Vi upplevde dock att han inte riktigt visste vad målet med slöjd är idag. Detta tror vi är vanligt bland den äldre generationen och detta kan ju bidra till att slöjden inte motiveras eller förnyas tillräckligt.

Eftersom eleverna inte vet vad de skall förvänta sig av en slöjdlektion kan de heller inte avgöra om läraren gör rätt eller fel. Det är även svårt för läraren att avgöra vad som är bra undervisning eftersom eleverna oftast är så positiva. Som vi nämnde i litteraturdelen är ju slöjden ett av de ämnen eleverna anser sig trivas bäst med inom grundskolan, vilket har lett till att läraren i slöjd inte behövt argumentera för sitt ämne gentemot eleverna.

Att ämnet är väldigt populärt bland eleverna såg vi också tydligt i våra intervjuer. De tyckte att det var det bästa stället på skolan. Deras svar tydde tyvärr också på att de ser slöjden som ett avbrott från teorilektionerna. Kanske är det därför slöjden är så populär. Den känns fri jämfört med så många andra ämnen som känns tvungna, stagnerade och okreativa. Men så länge det endast är slöjden som låter eleverna genomgå en kreativ process så verkar den också hamna i lägre status. I jämförelse med de andra med stagnerade ämnena verkar slöjden mindre seriös.

Eftersom eleverna genom alla tider har tyckt att slöjdämnet är roligt, har ämnet inte behövts förändras. Både lärare och elever har varit nöjda med läget som det är. Vi tror att det delvis är på grund av detta som gamla traditioner som exempelvis produktfixeringen lever vidare.

I litteraturavsnittet tog vi upp slöjdens betydelse för eleverna. Det anses viktigt att teori blandas med praktik för att stimulera alla sinnen, att utvidga elevernas erfarenhetsvärld och ur denna bilda begrepp. Denna process är grunden för att utveckla tänkandet, vilket även läraren nämnde i vår intervju.

Eleverna på skolan talar också om vikten av att få arbeta praktiskt. De tycker att det är avslappnande och roligt att arbeta med händerna och många säger att det känns bra. En av de äldre eleverna säger också att det *har varit väldigt bra* för honom. Vi upplever överlag att elever som har svårt att koncentrera sig i skolan ofta kommer till ro när de får arbeta praktiskt och konkret.

Slutsatser och förslag till vidare forskning

I denna undersökning ville vi ta reda på betydelsen av slöjden för eleverna på denna specifika skola och vi har sett att slöjden är ett uppskattat ämne som är mycket betydelsefullt, men som tyvärr inte verkar tas på så stort allvar av eleverna. Kursplaner och läroplaner visar på ett sätt att arbeta med ämnet som tyvärr inte når fram till dem, de vet helt enkelt inte varför de har slöjd.

Slöjden är ett mycket uppskattat ämne men som tyvärr inte ses som lika seriöst som de andra ämnena. Eleverna ser det som ett avbrott från teorin.

Vi fick inte fram så djupa svar kring betydelsen som vi hade hoppats på i våra intervjuer. Kanske skulle vi endast intervjuat äldre elever som gått ut skolan och fått lite perspektiv på vad slöjden har betytt för dem. Hänsyn skall också tas till att vi är ovana vid att utföra kvalitativa intervjuer, vilket kan ha lett till att läraren och eleverna inte gav så utförliga och personliga svar som vi hade önskat.

I stället insåg vi hur svårt det är att arbeta processinriktat såsom kurs- och läroplaner föreskriver. Den färdiga produkten verkar vara av större betydelse än processen på denna skolan. Detta är något som vi upplever är vanligt i slöjden och vi var rädda för detta resultat. Läraren på skolan verkar också ha svårt att bedöma elevernas utveckling när han sätter betyg. Han sätter betygen utifrån elevens skicklighet istället för utifrån elevens utveckling i skicklighet.

Eleverna jämför sig med varandra, vilket är svårt att komma ifrån eftersom skolan är uppbyggd på betyg och prov.

Det finns väldigt lite forskning kring slöjd, vilket också verkar bidra till dess låga status. Därför vill vi uppmana till vidare forskning om slöjd. Vi vill främst uppmana till forskning där man studerar lärare som lyckas arbeta processinriktat och hur man ska kunna frångå den allmänna produkt-fixeringen.

Referenser

Metodböcker

Johansson, B. & Svedner, P-O. (1996). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget

Stukát, S. (2005). *Att Skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Trost, J (1997). *Kvalitativa intervjuer*. (Andra upplagan) Lund: Studentlitteratur

Allmän litteratur

Eriksson, E, Hansson, B, Sandström, M. (1993). *Öppna sinnen med slöjd*. Umeå: SIH Läromedel.

Carlquist, G & Carlsson, J. (1960) *Svensk uppslagsbok, band 26* (1947-1955 års upplaga). Malmö: Förlagshuset Norden AB

Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan. – hand tanke kommunikation och andra medierande redskap*. Göteborg: Acta Göteborgs Universitet.

Kadesjö, B. (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB

Läraryrket. (2003). *Teoretiskt, praktiskt eller som i SLÖJDEN?* Läraryrket

Malmström, C. (1981). *Slöjd i utveckling*. Stockholm: Stiftelsen Ala

Persson, B (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB

Salamanca declarationen. Svenska Unescorådets skriftserie nr 4, 1996

Skolverket. (1998). *Elever i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Skolverket

Svensk Facklitteratur. (2002). *Regler för målstyrning grundskolan, Skollagen, Grundskoleförordning, Läroplan, Kursplaner, Betygskriterier*. (Sjunde upplagan). Stockholm: Svensk Facklitteratur

Svensson, B. (2000). *Hundra år i skolslöjden*. Linköping: Förlaget Form i Trä

Artiklar

Cederblad, J. (2000) Kreativitet i slöjden – en affärsidé.(Red.), Lindström, B-M & Eklöv, I. *Slöjd – kreativitet* (s. 131- 136). Umeå: Nordfo

Göteborgs Tidningen. (1960). *Göteborg först i landet med undervisning i slöjd*.(Söndag 30 oktober). Göteborg

Nygren- Landgårds, C. (2000). Slöjdundervisning och kreativitet. (Red.), Lindström, B-M & Eklöv, I. *Slöjd – kreativitet* (s. 137- 151). Umeå: Nordfo

Examensarbeten

Törnqvist, Å. (1999). *Slöjd för funktionshindrade*. (1999:82). Göteborg: Göteborgs Universitet

Bilaga 1

Intervju med lärare

- Vad anser du om snickeriets betydelse för eleverna?
- Berätta hur en lektion kan se ut i snickeriet
- Vad är viktigt när du sätter betyg?
- Vad är målet med slöjd i skolan idag?
- Vilka är skolans mål med snickeriet?
- Hur arbetar du för att uppnå skolans mål?
- När du alla elever i slöjden?
- Om inte hur, hur gör du då?
- Har du behövt bekräfta ämnet slöjd?

Bilaga 2

Intervju med elever

- Vad gör du i snickeriet nu?
- Hur började det?
- Var fick du idén ifrån?
- Hur ser det ut under lektionen? Vad gör du, vad gör läraren?
- Vem bestämmer när det är klart?
- Vad är viktigt när läraren sätter betyg?
- Finns det någonting som du vill förändra?
- Är snickeri något du vill fortsätta med?
- Vet du vad du vill bli?
- Vad lär du dig i snickeriet som du kommer ha nytta av sedan?
- Vad betyder snickeriet för dig?

Bilaga 3

Intervju med gamla elever

- När gick du på skolan?
- Hur länge?
- Berätta lite om dig själv!
- Berätta hur det var för dig i snickeriet
- Vad lärde du dig i snickeriet?
- Vad är viktigast när läraren satte betyg?
- Vad var viktigast för dig i snickeriet?
- Vad har snickeriet betytt för dig?